

भरतपुर महानगरपालिकाका स्थानीय राजपत्र खण्ड १ संख्या १० मिति: २०७८/०३/०६

स्थानीय-राजपत्र

भरतपुर महानगरपालिकाद्वारा प्रकाशित

खण्ड: १

संख्या: १०

मिति: २०७८/०३/०६

भाग-२

भरतपुर महानगरपालिका आपतकालीन पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य पूर्वाभ्यास निर्देशिका, २०७८

भरतपुर महानगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
भरतपुर, चितवन
बागमती प्रदेश, नेपाल

प्रमुख

१. पूर्वाभ्यासको परिचय

२०७६

१.१ पृष्ठभूमि

नेपाल विभिन्न प्रकारका प्रकोपहरुको सम्मुख रहेको र यी प्रकोपसँग सम्बन्धित विपद्हरुको जोखिममा रहेको छ । कमजोर भौगर्बिक अवस्था, भौगोलिक विषमता, गतिशील उच्च हिमाली क्षेत्र, सक्रिय भूकम्पीय प्रक्रियाहरु र निरन्तर रुपमा परिवर्तनशील जलवायुले नेपाललाई विभिन्न प्रकोपहरुप्रति सम्मुख बनाएको हो । भूकम्प, बाढी, आगलागी, पहिरो, असिना, हावाहुरी, चट्याङ्ग, महामारी, आदि नेपाल सम्मुख रहेका प्रमुख प्रकोपहरु हुन् । सन् २०१९मा नेपाल सरकार, एशियाली विपद् पूर्वतयारी केन्द्र र विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी राष्ट्र संघीय निकायद्वारा प्रकाशित दस्तावेज : नेपालमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण: बस्तुस्थिति प्रतिवेदनमा उल्लेख भए अनुसार विश्वव्यापी जलवायु जोखिम सूचाकांकमा नेपाल चौथो जोखिम देशको रुपमा रहेको छ भने भूकम्पको घटना हुन सक्ने र त्यसबाट पर्न सक्ने क्षतिको आधारमा नेपाल एघारौँ जोखिम देश मानिएको छ । बहुप्रकोप जोखिमलाई हेर्दा समग्रमा नेपाल बढी जोखिम हुने २० वटा देशहरु भित्र पर्ने गरेको छ ।

एकातिर प्रकोप सम्मुखता धेरै भएको अवस्था छ भने अर्कोतिर जनसंख्या वृद्धि, गरिबी, अव्यवस्थित शहरीकरण र प्रकोप जोखिमलाई ध्यान नदिएँ गरिने विकास निर्माणका कार्यहरुले विपद्को जोखिम निरन्तर रुपमा बढ्दै गएकोछ । हरेक वर्ष ५०० भन्दा बढी प्रकोपका घटनाबाट जनधनको क्षति भै देशको विकासमा नै प्रतिकूल असर पर्दै गएको छ ।

१.२ पूर्वाभ्यासको आवश्यकता

प्रकोपलाई स्थानीय रुपमा घरधुरी, परिवार वा स्थानीय समाज तथा सरकारले व्यवस्थापन गर्न नसकेको खण्डमा विपद्को अवस्था आउँछ । तर पूर्वतयारीका कार्यहरु गर्न सकिएको खण्डमा विपद्बाट हुने क्षति न्यून गर्न र विपद् व्यवस्थापन कार्यलाई अझ प्रभावकारी रुपमा सम्पादन गर्न सकिन्छ । यसै क्रममा नेपालले विभिन्न प्रकोपबाट सिर्जित विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्था गरेको छ र पूर्वतयारीको लागि आधार खडा गरेको छ ।

मुख्य कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्थामध्ये विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यलाई समन्वयात्मक तथा प्रभावकारी बनाउन संस्थागत तथा संरचनागत व्यवस्था गरेको छ । विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन नियमावली, २०७६ ले विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४ मा भएका प्रावधानलाई कार्यान्वयन गर्न थप व्यवस्थाहरु गरेको छ । यस नियमावलीमा कार्यकारी समिति, विपद् व्यवस्थापन प्राधिकरण, जिल्ला र स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको थप काम, कर्तव्य र अधिकार, विशेषज्ञ समिति सम्बन्धी व्यवस्था, जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको सचिवालय सम्बन्धी व्यवस्था, सार्वजनिक संस्था तथा व्यावसायिक प्रतिष्ठानको थप दायित्व, जिल्ला विपद् व्यवस्थापन कोष लगायतको प्रावधानहरु समावेश गरिएको छ ।

विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना २०६७ (संशोधन २०७६) ले योजनाको स्थानीय स्तरमा तयार गरिनुपर्ने पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाको अवधारणागत ढाँचा प्रस्ताव गरेको छ । यसै ढाँचा अनुसार स्थानीय तहमा आपत्कालीन पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य सम्बन्धी योजना तथा तत् सम्बन्धी कार्यविधिहरु तयार गरिएका हुन्छन् ।

२०७६
प्रमुख

२०७८
प्रमुख

१. यी योजनाहरूमा सामान्यतया विपदले निम्त्याउन सक्ने परिदृश्यहरू समेत समावेश भएका हुन्छन् । यिनै योजना तथा कार्यविधिलाई प्रकोपले निम्त्याउने आपत्कालीन अवस्था आउनु अघि नै परिक्षण गर्न आवश्यक पूर्वाभ्यास गर्न सकिनेमा योजना तथा कार्यविधिलाई प्रकोपबाट सिर्जित आपत्कालीन अवस्थालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न सहयोग पुग्छ ।

भरतपुर महानगरपालिकाले आपत्कालीन पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना २०७८ पारित गरेको छ । योजना कार्यान्वयनको लागि स्पष्ट संरचना पनि तयार भएको छ र संरचनाको कार्यविधि पनि उक्त योजनामा समावेश गरिएको छ । महानगरपालिकामा हुन सक्ने आपत्कालीन अवस्थाको परिदृश्यका आधारमा तयार भएको आपत्कालीन पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनालाई सरोकारवालाहरूलाई एकै स्थानमा भेला गरी कृत्रिम घटनाको परिदृश्यको आधारमा अन्तरक्रियात्मक अथवा छलफल विधि (table top simulation) बाट पूर्वाभ्यास गरी पूर्वतयारी तथा तथा प्रतिकार्य योजनालाई परिक्षण गर्न सहयोग पुऱ्याउँन यस निर्देशिका तयार गरिएको हो ।

२. निर्देशिकाको उद्देश्य, क्षेत्र तथा लक्षित समुह

२.१ आपत्कालीन पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाको पूर्वाभ्यास निर्देशिकाको उद्देश्य

हाल विभिन्न संस्थाहरूले विभिन्न प्रकारको विधिबाट आपत्कालीन पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य सम्बन्धी पूर्वाभ्यास गर्दै गराउँदै आएको र यसले गर्दा कतिपय अवस्थामा पूर्वाभ्यास सम्बन्धी न्यूनतम विधिको पालना नभएको एवं सम्बन्धित सरोकारवालाहरूलाई आफ्नो भूमिका निर्वाह गर्न अप्ठ्यारो भएको पाइएको छ । यस परिप्रेक्ष्यलाई ध्यान दिदै यस निर्देशिकाको उद्देश्य भनेको महानगरपालिकास्तरमा रहेका सबै सरोकारवालाहरूलाई योजनाको पूर्वाभ्यास सम्बन्धी एकरूपको मार्गदर्शन प्रदान गर्नु हो ।

निर्देशिकाका विशिष्ट उद्देश्यहरू तल दिइएका छन् ।

- आपत्कालीन पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना सम्बन्धी पूर्वाभ्यासमा विभिन्न तह तथा स्तरमा ध्यान दिनुपर्ने प्रमुख चरणहरू तथा ती चरणमा गरिनुपर्ने प्रमुख क्रियाकलापहरू माथि मार्गदर्शन प्रदान गर्ने ।
- पूर्वाभ्यासमा सहजीकरण तथा समन्वय गर्ने, नेतृत्व गर्ने तथा क्रियाशील रूपमा सहभागी हुने सरोकारवाला, समुह तथा संस्थाको भूमिका स्पष्ट पार्ने ।
- पूर्वाभ्यासको क्रममा भएका सिकाइहरूलाई आत्मसाथ गरी पूर्वाभ्यास तथा वास्तविक पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यलाई प्रभावकारी बनाउन के कस्ता सुधार कसरी गर्न सकिन्छ भन्ने सन्दर्भमा आवश्यक निर्देशन प्रदान गर्ने ।

२.२ निर्देशिकाले समेटेको क्षेत्र

आपत्कालीन पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाको पूर्वाभ्यास विभिन्न प्रकारबाट गर्न सकिन्छ । पूर्वअभ्यास सम्बन्धी प्रचलित विधिहरू तल दिइएका छन् ।

- अन्तरक्रियात्मक अथवा छलफल विधिमा आधारित अभ्यास (table top simulation):
- कृत्रिम घटना अभ्यास (drill)

२०७८
प्रमुख

- क्रियाशील भूमिका अभ्यास (functional exercise)
- सिमित प्रकृतिको पूर्वाभ्यास (field exercise)
- पूर्ण प्रकृतिको पूर्वाभ्यास (full scale exercise)

रतन
प्रमुख

माथि दिइएका विभिन्न पूर्वाभ्यासका किसिममध्ये तिनको उद्देश्य, तिनले समेट्ने व्यापकता र तिनबाट हुने अपेक्षित एकिकृत उपलब्धीलाई आधार मान्दा अन्तरक्रियात्मक अथवा छलफल विधिमा आधारित अभ्यासलाई प्रारम्भिक अभ्यास मानिने हुँदा यस निर्देशिकामा यही विधिमा आधारित पूर्वाभ्यास सम्बन्धी विस्तृत मार्गदर्शन समावेश गरिएको छ ।

यसका साथै यस निर्देशिकाले कुनै एक प्रकारको आपत्कालीन अवस्थालाई मात्र हेरेको छैन । आपत्कालीन पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनामा आपत्कालीन अवस्था ल्याउने ४ वटा प्राथमिक प्रकोपहरूको हानी नोक्सानी प्रस्ताव गरेको हुँदा ती प्रकोप सम्बन्धी आपत्कालीन अवस्थाको पूर्वाभ्यास गर्न यस निर्देशिका केन्द्रित रहेको छ । तर पनि यदि अन्य प्रकोपले अन्य आपत्कालीन अवस्था आएको खण्डमा पनि आवश्यकता अनुसार अनुकूलन गर्दै ती अवस्थाको लागि पूर्वाभ्यास गर्न सकिने छ ।

२.३ लक्षित समूह

यस निर्देशिका प्रयोग गर्ने लक्षित समूहहरू यसप्रकार रहेका छन् ।

- जिल्लास्तरीय सरकारी निकायहरू तथा समितिहरू: जिल्ला प्रशासन कार्यालय, जिल्ला समन्वय समिति, जिल्ला आपत्कालीन कार्यसंचालन केन्द्र, जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति, जिल्ला स्थित विभिन्न विषयगत क्षेत्रमा कार्य गर्ने सरकारी कार्यालयहरू, सुरक्षा निकाय एवं विशिष्ट सेवा प्रदान गर्ने निकाय तथा संरचनाहरू
- महानगरपालिका क्षेत्रका सरकारी निकायहरू तथा समितिहरू: पालिकाका महाशाखा तथा शाखाहरू, जनप्रतिनिधिबाट तर्जुमा गरिएका विषयगत समितिहरू, पालिकास्तरीय तथा वडास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिहरू
- जिल्ला तथा पालिकास्तरीय संघसंस्थाहरू: नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, गैर सरकारी संस्था, निजी क्षेत्रसँग सम्बन्धित संघसंस्थाहरू, महिला तथा आमा समूह, युवा, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिकसँग सम्बन्धित संस्थाहरू, अपांगता भएका व्यक्ति, एकल महिला, पिछडिएका समुदायका संघसंस्थाहरू, टोल विकास संस्था, आदि
- समुदाय: आपत्कालीन अवस्थामा जोखिममा रहेका वा रहन सक्ने समुदायका प्रतिनिधिमूलक सदस्यहरू
- अन्य: आपत्कालीन व्यवस्थापनमा कार्यरत वा प्रभावित हुन सक्ने अन्य कुनै पनि संस्था, समिति, समूहहरू

३. तयारी: पूर्वाभ्यासको पहिलो चरण तथा सम्बन्धित विधि

रतन
प्रमुख

२०१६

अन्तरक्रियात्मक अथवा छलफल विधिमा आधारित पूर्वाभ्यासका चरणहरूमध्ये पहिलो चरण हुनेछ। यस सम्बन्धी प्रमुख विधिको विवरण तल दिइएको छ।

प्रमुख कार्यहरू	विस्तृत विवरण
१. पूर्वाभ्यासको समन्वयको लागि एक समुह गठन गर्ने	महानगरस्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिको निर्देशन र महानगरपालिका स्तरीय सरोकारवालाहरूको सहभागीतामा समग्र पूर्वाभ्यासलाई नेतृत्व गर्न तथा अभ्यास सहजीकरणको लागि महानगरको वातावरण तथा विपद् महाशाखा, निजी क्षेत्रहरू, गैरसरकारी तथा समुदायको प्रतिनिधित्व हुने गरी पूर्वाभ्यास संयोजन समुह गठन गर्ने। यस समुहको संरचना तल प्रस्ताव गरिएको छ। <pre> graph TD A[संयोजक] --- B[प्रशासन र बन्दोवस्ती टोली] A --- C[प्राविधिक टोली] A --- D[सुरक्षा टोली] B --- E[अभ्यास नियन्त्रण टोली] B --- F[सहभागी] E --- G[सहजकर्ता] E --- H[सहजकर्ता] C --- I[मुल्यांकन टोली] C --- J[मुल्यांकनकर्ता] I --- K[मुल्यांकनकर्ता] I --- L[अवलोकनकर्ता] </pre> पूर्वाभ्यास संयोजन समुहको संरचना
२. गठित समूहका जिम्मेवारीहरू प्रष्ट पार्ने वा एउटा Terms of Reference तयार गर्ने	पूर्वाभ्यास सम्बन्धी कार्यको संयोजन गर्न संयोजक तथा पूर्वाभ्यासको लागि आवश्यक व्यवस्थापन मिलाउन प्रशासन तथा बन्दोवस्ती, अभ्यासको प्राविधिक तयारी र अभ्यासको लागि आवश्यक सुरक्षा प्रबन्धको जिम्मेवारी समूहका विभिन्न सदस्यहरूलाई दिने। विपद् शाखाका प्रमुख वा सदस्यले संयोजकको भूमिका निर्वाह गर्न सक्ने तर संयोजकको छनौट गर्दा प्रकोपको वारेमा जानाकारी राखेको र विगतमा पनि पूर्वाभ्यासहरू सहजीकरण गरेको वा पूर्वाभ्यासमा भाग लिएको व्यक्तिको छनौट गर्दा राम्रो हुने। प्रशासन तथा बन्दोवस्ती सम्बन्धी जिम्मेवारीमा पूर्वाभ्यासको लागि उपयुक्त स्थान स्थान छनौट गर्ने, मसलन्दको व्यवस्थापन गर्ने जस्ता कार्यको तयारी गर्ने। यसको जिम्मेवारी सामान्य प्रशासन महाशाखा प्रमुखलाई तोकिने। सुरक्षाको लागि पूर्वाभ्यास स्थलको सुरक्षा व्यवस्था तथा पूर्वाभ्यासको क्रममा हुने जोखिमहरू पहिचान गर्ने र न्यूनीकरणका उपायहरू तयार गर्ने। यसको लागि महानगरपालिका वा नगर प्रहरीका प्रतिनिधि सम्मिलित गराउने।

२०१६

२०७३
प्रमुख

	पूर्वाभ्यासको क्रममा सैलन हुने सहभागी छनौट गर्ने, अभ्यासको क्रममा आवश्यक निर्देशन दिने र आवश्यकता अनुसार पूर्वाभ्यास नियन्त्रण गर्ने र पूर्वाभ्यासलाई अवलोकन गर्ने र मूल्यांकन गर्ने जिम्मेवारी पनि समुहका सदस्यलाई तोक्ने । पूर्वाभ्यास नियन्त्रण गर्ने जिम्मेवारी खोज तथा उद्धार विषयगत क्षेत्र (कार्यटोली) का सदस्यलाई, अवलोकन तथा मूल्यांकन गर्न महानगरस्तरीय आपत्कालीन कार्यसंचालन केन्द्रका सदस्यलाई जिम्मेवारी दिने
३. पूर्वाभ्यासको लागि आवश्यक थप समुह पहिचान गर्ने	महानगरपालिका स्तरीय आपत्कालीन कार्यसंचालन केन्द्र तथा आपत्कालीन पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना सम्वन्धी संरचनालाई आधार मानी विभिन्न समिति वा विषयगत क्षेत्र (कार्यटोली) गठन भएको सुनिश्चित गर्ने र तिनीहरूको विवरण अद्यावधिक गर्ने । कम्तिमा पनि ५ जना सम्मिलित विभिन्न विषयगत क्षेत्रले पूर्वाभ्यासको क्रममा विषयगत क्षेत्रमा खेल्नुपर्ने भूमिका आत्मसाथ गर्ने विषयमा अभिमुखिकरण सुनिश्चित गर्ने । आपत्कालीन पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाले निम्नानुसारका विषयगत क्षेत्रहरू निर्धारण गरेकोले सबै विषयगत क्षेत्रको सहभागिता सुनिश्चित गर्न यी विषयगत क्षेत्रहरू गठन भएको हुनुपर्ने । ● शिक्षा ● स्वास्थ्य तथा पोषण ● आश्रयस्थल, खाद्य तथा गैर खाद्य ● खानेपानी तथा सरसफाई ● संरक्षण ● वन्दोवस्ती ● खोज तथा उद्धार
४. सरोकारवालाको सहभागिता सुनिश्चित गर्न परामर्श गर्ने	नगरपालिका स्तरमा पूर्वाभ्यासको लागि गठित संयोजन समुह मार्फत महानगरपालिका स्तरीय आपत्कालीन कार्यसंचालन केन्द्रको अगुवाइमा कम्तिमा पनि निम्नानुसारका सरोकारवालाहरूसँग पूर्वाभ्यास सम्वन्धी समन्वय गर्ने: जिल्ला आपत्कालीन कार्यसंचालन केन्द्र, स्वास्थ्य आपत्कालीन कार्यसंचालन केन्द्र, रेडक्रस, सबै सुरक्षा निकाय, स्थानीय समुदाय, नगरप्रहरी, नीजि क्षेत्र, गैर सरकारी संस्था, विषयगत क्षेत्र, स्वयंसेवक, प्राविधिक कार्यालयहरू, संचारकर्मी, एम्बुलेन्स तथा अग्नि नियन्त्रण सेवा प्रदायकहरू, आदि । समन्वयको क्रममा उनीहरूको भूमिका तथा उनीहरूसँग भएको श्रोत तथा क्षमताको पनि लेखाजोखा गर्ने ।

२०७३
प्रमुख

२०७३
प्रमुख

२. परिदृश्यसँगै विपद्को समयमा थपिने घटना तथा अवस्थाको तयारी गर्ने	पूर्वाभ्यास 'क्रममा' सहभागी हुने सबै समुह, कार्यदल, समुदाय तथा अन्य सरोकारवालाहरूलाई परिचालन गर्ने गरी विपद् पश्चातको अवस्थामा हुने परिवर्तनलाई आधार मानी पूर्वाभ्यास हुनु ३ हप्ता अघिनै थप घटनाको अवस्था तयार गर्ने । प्राथमिक उपचारका लागि घाइते विवरण, खोज उद्धारका लागि घाइतेहरूको जानाकारी, राहतका लागि प्रभावित व्यक्ति तथा परिवारको विवरण, मुख्य विपद्बाट निम्तिएका सहायक समस्या जस्ता घटनाहरू समावेश गर्ने । पूर्वाभ्यासको क्रममा कुन कुन समयमा यस प्रकारको थप सूचना प्रदान गर्ने हो सोको सूची तयार गर्ने र त्यसको माध्यम पनि तय गर्ने । आपत्कालीन पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाको हानी नोक्सानी भार अनुसार कुन प्रकोपसँग सम्बन्धित पूर्वाभ्यास गर्न लागिएको हो सो अनुसार विषयगत क्षेत्रमा परेको असरलाई थपिने घटनाक्रममा उल्लेख गर्ने । उदाहरणको लागि • पूर्ण रुपमा क्षति भएका नीजि घरको संख्या • आंशिक रुपमा क्षति भएका नीजि घरको संख्या • क्षतिग्रस्त सार्वजनिक भवनहरू • अस्थायी रुपमा शिविरमा राख्नपर्ने जनसंख्या • स्वास्थ्य सेवा आवश्यक पर्ने जनसंख्या • संरक्षण सम्बन्धी सेवा आवश्यक पर्ने जनसंख्या • खानेपानी आपूर्तिबाट प्रभावित हुन सक्ने जनसंख्या • शिक्षाबाट प्रभावित हुन सक्ने विद्यार्थी संख्या • सार्वजनिक संचारमा असर • विद्युत आपूर्तिमा असर • यातायातमा परेको असर
३. भूमिका तथा जिम्मेवारीहरू तय गर्ने	सबै सरोकारवालाहरूको जिम्मेवारीहरू तयार गर्ने । जिम्मेवारीहरू संक्षिप्त तथा स्पष्ट रुपमा उल्लेख गर्नुपर्ने (अभ्यासको क्रममा मिल्दोजुल्दो जिम्मेवारी सहभागीबाट थपिन सक्ने विषयलाई आत्मसाथ गर्ने) । जिम्मेवारीहरू आपत्कालीन पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यको सांगठनिक संरचना तथा कार्यविधिहरूमा आधारित हुनुपर्ने । जिल्ला आपत्कालीन कार्यसंचालन केन्द्र, प्रमुख जिल्ला अधिकारी, जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति, जिल्ला समन्वय समिति, संचार माध्यम, राष्ट्र संघीय निकाय तथा अन्य मानवीय संसंस्था, दातृ निकाय, आदिको पनि जिम्मेवारी राखी अभ्यासमा सहभागी गराइने ।

२०७३
प्रमुख

२१/११/२०७३
प्रमुख

३. आवश्यक सामग्रीहरू अभ्यास स्थलमा पुराउने

स्थानगरी, घटनाको परिदृश्य तथा विकासत घटनाक्रम सम्बन्धी सामग्री, आवश्यकता अनुसार घटना हुने क्षेत्रको नक्शा, जोखिम न्यून गर्ने साधन, भूमिका निर्वाह गर्ने आवश्यक पर्ने अन्न साधनहरू, आदि तयार गरी अभ्यासको अघिल्लो दिनमा नै अभ्यासस्थलमा पुराउने।

पूर्वाभ्यासको लागि उदाहरणको रूपमा तल दिइए अनुसारको श्रोत तथा सामग्री व्यवस्थापन गर्न सकिने

- डटपेन - ४५ वटा
- कापी - ४५ प्रति
- मेटाकार्ड - १०० वटा
- मार्कर - ४ दर्जन
- न्यूजप्रिन्ट - ५० देखि ६०
- फोटोकपी पेपर - २ रिम
- कुर्ची टेबल - ५० वटा जति र साना हलमा १० वटा प्रति हलका दरले
- एम्बुलेन्स - १ वटा
- दमकल - १ वटा - आवश्यकता अनुसार
- टेन्ट १० वटा जति (आर्मी, प्रहरी वा सशस्त्र अथवा कहाँ पाइन्छ व्यवस्था गर्ने)
- जिल्ला स्तरीय विपद व्यवस्थापनका बैठकका लागि र सहभागीहरूको हाजिरीका लागि हाजिरी कापी - २ वटा
- नेम होल्डर
- आवश्यक फारम
- प्रार्थमिक उपचार सामग्री २ सेट
- आगो निभाउने यन्त्र कम्तिमा १ थान
- सुरक्षा निकाय र रेडक्रसमा समन्वय गरी उद्धार सामग्री (वेल्टा, गैती, वाल्टी, डोरी)

४. सहभागीहरूलाई निमन्त्रणा पठाउने र अन्य अन्तिम तयारी गर्ने।

माथि उल्लेखित विभिन्न सरोकारवालाहरूलाई महानगरपालिका स्तरीय विपद व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष मार्फत पूर्वाभ्यासमा सहभागी हुन कम्तिमा पनि १० दिनअघि औपचारिक निमन्त्रणा पत्र पठाउने। सम्भावित सहभागीहरूलाई भेटेर बारम्बार सहभागिताको लागि सम्झाउने।

पूर्वाभ्यासको ५ दिन अघि सबै सहभागीको सूची तयार गर्ने। पूर्वाभ्यासको २ दिन अघि कार्यक्रम तालिका, अभ्यासको लागि भएको सम्पूर्ण पूर्वतयारी,

२१/११/२०७३
प्रमुख

2076

	सहजीकरणबामे भूमिकामा स्पष्टता, सहभागीलाई प्रदान गरिने निर्देशन आदिको अन्तिम पुनरावलोकन गर्ने । पूर्वाभ्यासको दिनमा उपस्थित हुने मुख्य अतिथिहरुलाई पूर्वाभ्यासको आवश्यकता, प्रक्रिया, सहभागीको प्रकृति तथा संख्या तथा अतिथिले गर्नुपर्ने स्वागत मन्तव्यलाई समेत समेटेर जानाकारी उपलब्ध गराउने ।
--	--

५. कार्यान्वयन: पूर्वाभ्यासको तेस्रो चरण तथा सम्बन्धित विधि

पूर्वाभ्यासको आवश्यक तयारी पश्चात् वास्तविक पूर्वाभ्यास गरिनुपर्छ । यस प्रकारको पूर्वाभ्यास २ देखि ३ घण्टामा गर्न सकिनेछ । पूर्वाभ्यास कार्यान्वयन गरिने अवधिमा यस प्रकारका प्रमुख कार्यहरु गरिनुपर्छ ।

प्रमुख कार्यहरु	विस्तृत विवरण
१. पूर्वाभ्यासको स्वागत सत्र संचालन गर्ने	पूर्वाभ्यास कार्यक्रमलाई सामुहिक सत्रको रूपमा प्रारम्भ तथा स्वागत सत्र संचालन गर्ने । सहभागी परिचय, स्वागत मन्तव्य तथा पूर्वाभ्यासको उद्देश्यमाथि प्रकाश पारेपछि व्यवस्थापकीय सूचना समेत पूर्वाभ्यासका नियमहरु जानाकारी गराउने । पूर्वाभ्यास संयोजन समुह मार्फत पूर्वाभ्यासको लागि आवश्यक पृष्ठभूमिलाई संक्षिप्तमा उल्लेख गरी अभ्याससँग सम्बन्धित सहभागीहरुको प्रश्नहरुमाथि छलफल गर्ने । प्रारम्भ तथा स्वागत सत्रका प्रमुख अतिथि तथा अन्य मुख्य अतिथिबाट संक्षिप्तमा मन्तव्य राख्न आग्रह गरी प्रारम्भ सत्र समापन गर्ने ।
२. पूर्वाभ्यास प्रारम्भ भएको जानाकारी दिने र सम्बन्धित निर्देशन दिने	सहभागीहरु के कस्तो कार्यटोली वा समुहमा छन् भन्ने जानाकारी दिने र उक्त टोलीलाई मात्र उनीहरुको आफ्नो जिम्मेवारी वा उनीहरुबाट अपेक्षा गरिएको विषयवस्तु जानाकारी गराउने । यसको लागि पूर्वाभ्यास संयोजन समुहका सबै सदस्यहरुलाई परिचालन गर्ने । पूर्वाभ्यासलाई समय, अपेक्षित रूपमा भएको प्रगति तथा बीचमा आउने जोखिमहरु व्यवस्थापन गर्न छनौट गरिएका समुहलाई पनि जिम्मेवारी बोध गराउने । यस कार्यको लागि आवश्यक फारम, सूचना तथा सामाग्रीहरु सम्बन्धित समुहलाई उपलब्ध गराउने । पूर्वाभ्यासको लागि विपद्को घटना पश्चात हुने परिवर्तनशील अवस्थाको बारेमा टेलिफोन, माइक वा छापिएको सामाग्रीबाट सूचना आउने सबै सहभागीहरुमा जानाकारी गराउने ।

2076

२०७५
प्रमुख

	सबै सहभागीहरूले बुझ्ने गरी मुख्य परिदृश्यको जानकारी दिने ।
३. आपत्कालीन अवस्थाले पारेको परिवर्तित असरको बारेमा जानकारी गराउने	पूर्वाभ्यासको लागि विपद्को घटना पश्चात् हुने गतिशील अवस्थाको बारेमा माइक वा छापिएको सामाग्रीबाट सूचना दिने ।
४. पूर्वाभ्यास नियन्त्रण तथा मूल्यांकन कार्य भएको सुनिश्चित गर्ने	पूर्वाभ्यासलाई समय, अपेक्षित रुपमा भएको प्रगति तथा बीचमा आउने जोखिमहरु व्यवस्थापन गर्न छनौट गरिएका समुहलाई आवश्यक फारम, सूचना तथा सामाग्रीहरु उपलब्ध गराई अभ्यासको क्रममा नै मूल्यांकन गर्न लगाउने । समन्वय बैठक, निर्णयको समय सीमा, समुहको नेतृत्व, संचार तरिका, आदि समेतलाई आधार मानी तत् सम्बन्धी फारम प्रयोग गरी मूल्यांकन गर्ने ।
५. पूर्वाभ्यास कार्यलाई सम्पन्न गर्ने	परिदृश्य तथा क्रमिक रुपमा विकास भएका थप घटनाको आधारमा सहभागी समूहहरूले कार्य सम्पादन गरेपछि वा दिइएको समय समाप्त भएपछि पूर्वाभ्यास संयोजन समुहका संयोजकले तत्कालको लागि पूर्वाभ्यास कार्य सम्पन्न भएको जानकारी दिने । सन्दर्भको रुपमा रहेको परिदृश्य तथा क्रमिक रुपमा विकास भएका थप घटनाको आधारमा विपद् व्यवस्थापन समितिको बैठक भएको, विभिन्न कार्यटोलीहरूलाई क्रियाशील बनाएको, कार्यटोलीले आफ्नो जिम्मेवारी पूरा गरेको वा पुरा गर्ने प्रयास गरेको, आपत्कालीन कार्यसंचालन केन्द्रले संयोजनकारी भूमिका खेलेको, द्रुत लेखाजोखा भएको, खोज तथा उद्धार कार्य भएको, प्राथमिक उपचार भएको र थप उपचारको लागि स्वास्थ्य सेवा प्रदायकमा रिफर गरेको, अन्य विषयगत क्षेत्रका कार्यटोलीले आफ्नो जिम्मेवारी पूरा गरेको वा पुरा गर्ने प्रयास गरेको अवस्थालाई आधार मानी पूर्वाभ्यास कार्य समापन भएको घोषणा गर्ने ।

६. पूर्वाभ्यासको पुनरावलोकन तथा पूर्वाभ्यास पश्चात्को तयारी : पूर्वाभ्यासको पाँचौ चरण तथा सम्बन्धित विधि

विपद् सम्बन्धी पूर्वाभ्यास सम्पन्न भएपछि पूर्वाभ्यासको पुनरावलोकन गरी तत् पश्चात्का कार्यहरु सम्बन्धी तयारी गनुपर्ने हुन्छ । यस क्रममा अबलम्बन गरिने प्रमुख कार्यहरु यस प्रकार रहेका छन् ।

प्रमुख कार्यहरु	विस्तृत विवरण
१. पूर्वाभ्यासको बारेमा सहभागी बीचमा अनुभव साटासाट गर्न लगाउने	अभ्यासको क्रममा सहभागीहरूको कस्तो अनुभव भयो, के कस्ता चुनौतिहरु आए, र आगामी दिनमा अभ्यासको लागि के गर्दा राम्रो हुन्छ भनी सहभागीहरूलाई सोध्ने र सो को टिपोट गर्ने ।

२०७५
प्रमुख

२ मूल्यांकन तथा
प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्ने

अभ्यास शुरु हुन भन्दा अगाडि नै सहजकर्ताबाट घटना परिदृश्यको आधारमा रही मुल्याङ्कन फारम तयार गरी विपद् व्यवस्थापना अनुभवी र ज्ञान प्राप्त भएको व्यक्तिलाई सो फारम उपलब्ध गराइ निजबाट मुल्याङ्कन समेत गरिने भएकोले मुल्याङ्कनकर्ताबाट राम्रा पक्ष र सुधार गर्न सकिने पक्षमा प्रस्तुती गर्न लगाउने ।

मूल्यांकन फारमको नमूना यस प्रकार हुन सक्नेछ ।

मूल्यांकन प्रश्न	नोट
• जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको बैठक समयमा भयो भएन	
• स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति बैठक समयमा भयो भएन	
• विषयगत क्षेत्र समयमा नै परिचालन भयो वा भएन	
• दमकललाई खबर भयो भएन	
• खोज उद्धार टोली समयमा नै खटाइयो वा खटाइएन	
• दुत सर्भेक्षण टोली खटाइयो वा खटाइएन	
• श्रोत साधनबो वारेमा के निर्णय भयो	
• महानगर स्तरीय आपत्तकालिन कार्यसञ्चालन केन्द्र, जिल्ला आपत्तकालिन केन्द्र र राष्ट्रिय आपत्तकालिन कार्यसञ्चालन केन्द्र बीच समन्वय भयो कि भएन	
• प्रभावितलाई सुरक्षित स्थानमा लगियो कि लगिएन	
• एम्बुलेन्सलाई खबर भयो भएन	
• स्वास्थ्य टोली परिचालन भयो भएन	

	• द्रुत सूचना टोली प्रतिवेदन आधारमा प्रतिकार्य गरियो गरिएन • सुरक्षाका लागि सुरक्षा निकायमा खबर भयो भएन • प्राथमिक उपचार भयो भएन • अनुगमन भयो भएन	
३. सुधारात्मक कार्यहरु पहिचान गर्ने	मुख्य निर्णयहरु कसरी लिइएका थिए, के ती निर्णयहरु प्रभावकारी थिए, सहभागीको सहभागिता कस्तो थियो, सूचना तथा संचार कसरी गरिएको थियो र त्यो प्रभावकारी थियो कि थिएन, मूल्यांकनकर्ताका मुख्य सिकाई के थियो, के कस्ता चुनौति आएका थिए, ती चुनौतिलाई कसरी राम्रोसँग सम्बोधन गर्न सकिनथ्यो जस्ता सवाललाई आधार मानी सुधारात्मक क्रियाकलापहरुको पहिचान गर्ने ।	
४. पूर्वाभ्यासको लागि आगामी योजना तर्जुमा गर्ने	आगामी समयमा यस प्रकारको अभ्यासमा सुधार गर्न के गर्नुपर्छ र त्यसको जिम्मेवारी कसको हुनेछ भन्ने विषयमा छलफल गरी कार्ययोजना तर्जुमा गर्ने । अर्को अभ्यास कहिले गर्ने भन्ने सम्बन्धी निर्णय गर्ने ।	
५. कार्यक्रम समापन गर्ने	अतिथि, सहभागी तथा पूर्वाभ्यास संयोजन गर्ने समुहका प्रतिनिधिको मन्तव्य तथा प्रतिवद्धता अपेक्षा गर्दै पूर्वाभ्यास कार्यक्रमको अन्त्य गर्ने । कार्यक्रमको अन्त्य गर्नु अघि कार्ययोजना अनुसार सबैले जिम्मेवारी लिनुपर्नेमा जोड दिने ।	

सुमुख